

Citation style

Perottino, Michel : recension de : Jan Rychlík, Rozdělení
Česko-Slovenska 1989-1992, Praha : Vyšehrad, 2012, dans : Český
časopis historický, 2014, 4, p. 824-826, DOI:
10.15463/rec.1189734300

český časopis historický

copyright

This article may be downloaded and/or used within the private copying exemption. Any further use without permission of the rights owner shall be subject to legal licences (§§ 44a-63a UrhG / German Copyright Act).

Alexandr Brummer a Michal Konečný uchopili historii města Brna právě z opačného konce. Ve své práci upozornili na negativní, až traumatické prožitky Brňanů způsobené brutálním nacistickým režimem. Knihu s názvem *Brno nacistické* rozdělili autoři do čtyřiceti tří čtyřstránkových kapitol, které chronologicky víceméně kopírují průběh války. Každá z těchto kapitol je spojena s konkrétním místem brněnských ulic. Vynechána není ani chlouba Brna, vila Tugendhat, kde podle autorů bylo před okupací jedno z významných místních antifašistických center. Vybraná témata jsou zajímavá také svojí všeobecnou platností pro další města protektorátu, byť se váží k Brnu. Ať již se jedná o „český antisemitismus a kolaboraci“, „brněnské divadlo v časech okupace“, „perzekuci homosexuálů“ nebo „centrum nacistické propagandy“, jak nám napovídají názvy kapitol.

Od průvodce městem čtenář očekává informace o slavných osobnostech, ale v útlé knize je prostor dán především „malým“ lidem. Někteří z nich propluli dějinami bez dalších stop. Mnozí další byli vystaveni ponížení pro své vyznání, rasu, politické přesvědčení, než byli z Brna deportováni. Na druhé straně stáli ti, kteří násilí a nenávist vyvolávali. I těm je v knize věnován dostatek prostoru. Čtenář si tak může porovnat podmínky pro život jak privilegovaných, tak i zatracených.

Kniha je doplněna řadou jedinečných fotografií a také grafickou stránku hodnotím jako zdařilou. Průvodce městem by nebyl nic bez přehledné mapy, která propojuje jednotlivá zastavení s konkrétními kapitolami. Velmi sympatická je přehlednost a poutavost textu, aniž by se vytratila faktografická přesnost. Netradiční formát knihy podobný velikosti A5 i zvolená velikost textu dělají z práce dobře využitelnou pomůckou pro každého studenta a řadového zájemce o dějiny Brna v dobách nacistické diktatury. Knihu *Brno nacistické* stojí za to pročíst.

Téma dějin druhé světové války láká stále více čtenářů, kteří touží poznávat svá města v le-

tech 1938–1945. Zatímco Brno a také Praha (viz Jiří PADEVĚT, *Průvodce protektorátní Prahou. Místa – události – lidé*, Praha, Academia 2013) mají své knižní průvodce, v Pardubicích je druhoválečná historie podchyčena v digitální podobě na internetu a se zvukovým průvodcem, podobný projekt vzniká také v Plzni.

„Brno nacistické“ může být příkladem pro podobné průvodce i v dalších městech a jistě úspěšně podnítl zájem o toto temné období dějin Evropy.

V. Kyncl

Jan RYCHLÍK

Rozdělení Česko-Slovenska 1989–1992

Praha, Vyšehrad 2012, 432 s.,

ISBN 978–80–7429–296–5.

Kulatá výročí jsou vždy podnětem pro různé akce včetně vydávání knih. Jedním z příkladů může být právě dílo historika Jana Rychlíka, které dokonce vyšlo u příležitosti dvou kulatých výročí rozdělení Československa – v roce 2002 a v roce 2012. Již úvodem nutno přiznat, že se vydařilo (první kniha vyšla pod názvem *Rozpad Československa* v bratislavském nakladatelství Academic Electronic Press).

Práce je velmi přehledně a klasicky rozdělena do sedmi kapitol (nepočítaje úvod, závěr a přílohu), které de facto chronologicky sledují vývoj událostí, tedy od federalizace Československa až do konečného rozdělení státu včetně jeho dopadů. Nelehký úkol byl splněn již při prvním vydání tohoto díla, které se stalo již klasikou. Původní text byl v novém vydání doplněn, aktualizován (vyjma snad úvodu a závěru, který však navazuje na jeden z původních doplňků, a přebírá jeho strukturu). V mnoha případech si ostatně lze jen stěží představit nějaké další doplnění vzhledem k tomu, jak se autor dostává do podrobností tehdejšího dění. Rozsah témat, kterých se autor dotýká, je svým způsobem ohromující a svědčí o snaze „nešdit“

čtenáře o různé úrovni či zákoutí zkoumaného procesu.

Nelze mluvit pouze o politických dějinách rozpadu Československa, autor rozebírá velmi přesvědčivě různé aspekty česko-slovenských vztahů, a vyvrací různé ne vždy dostatečně podložené představy či domněnky (např. o nechťeném rozdělení na základě různých průzkumů veřejného mínění, ovšem vytržené z kontextu). Ať se na na Rychlíkovu knihu budeme dívat z jedné, či druhé strany současných slovensko-českých hranic, výsledek bude shledán nejen jako vydařený, ale i zcela objektivní. Nutno tedy podotknout, že je to dílo nestranné a úspěšně přináší faktografické údaje doplněné o přínosné úryvky z rozhovorů.

Jedním z doplňků původního díla, které nám zde autor předkládá, je krátké vsazení celé problematiky do širšího kontextu rozpadu mnohonárodnostních států. Na jedné straně tato nová úvodní pasáž mohla být o něco propracovanější: Československý případ je totiž poněkud specifický (jednalo se o společenství *de facto* dvou národů) a v očích pozorovatelů, ne vždy dostatečně obeznámených situací, je dodnes často vnímán jako pozitivní příklad (ve smyslu „pokojného“, respektive mírového rozdělení státu, ne-li dokonce demokratického procesu). Ostatně tato problematika rozpadu státu a československý „model“ se několikrát objevily například i v souvislosti s referendem o skotské nezávislosti. Na druhé straně je nicméně zřejmé, že Rychlíkova práce je jinak zaměřená (zejména z oborového hlediska) a přináší úplně jiné poznatky (což se od ní také očekává). Svým záběrem, díky přístupu autora a znalostem práce umožňuje čtenáři uchopit celou šíři problematiky a ukázat značnou komplikovanost zdánlivě jednoznačného a jednoduchého problému i v celosvětovém měřítku.

Tematický přesah práce je značný a logický: jak totiž vysvětlit rozdělení Československa, aniž by se autor vrátil k jádru komplikací česko-slovenského soužití v jednom státě?

Rychlík začíná knihu analýzou vývoje v době nástupu normalizace. Takový přístup má svou logiku zejména v tom, že federalizace měla právě přinést řešení dlouhodobějšího problému státního uspořádání (federalizace, jakkoliv byla tehdejší federace pouze formálním řešením, měla přinejmenším symbolicky jasný význam). Zcela určitě by však bylo záhodno zakomponovat do knihy ještě několik delších úvah o tom, jak a proč se Československo dostalo do takové situace. Jistě nebylo bezdůvodné poukázat na předlistopadovou situaci, resp. normalizační období, nicméně česko-slovenský problém byl dlouhodobější. Bylo by určitě dobré sledovat problematiku ještě o něco hlouběji do dějin československého státního útvaru, byť samozřejmě není možné v takto pojaté práci dopodrobna analyzovat všechny aspekty tohoto problematického vývoje. Na druhé straně je jasné, že autorovo rozhodnutí zaměřit se v zásadě na již federalizované Československo (zejména pak na problematické stránky federálního uspořádání) je bylo v tomto směru logickým a vědecky/badatelsky legitimním „kompromisem“. Z textu je také patrné, že po listopadu byly politickým elitám původní debaty či návrhy o státním uspořádání většinou známy pouze okrajově. Pro tehdejší aktéry byla klíčová situace během normalizace.

Zaměříme-li pozornost na vliv komunistů (komunistických stran) na proces rozdělení státu, musíme analyzovat nerovnost (respektive anomálii) mezi existující KSS a neexistující čistě českou komunistickou stranou. To nám také poskytne další významný obraz dané situace (nelze srovnávat KSČ a KSSS, resp. bez další analýzy napsat, že „vztah KSČ vůči KSS byl stejný, jako vztah KSSS vůči republikovým stranám v SSSR“, nehledě na existenci dalších stran Národní fronty, byť jejich význam byl marginální v mnoha ohledech). Zůstává jednoznačným faktem, že autorem prezentovaný rozbor situace v různých rozměrech je nadmíru přesvědčivý a podává plastický obraz tehdejší (ne)debaty. Ukazuje

různé úrovně problému, které nakonec vyústily v ukončení společného státu. Výrazným kladem této publikace je málokdy vídaná šíře použitých dokumentů, zdrojů a vlastních autorových zkušeností (ať už jde o přímé pozorování tehdejších událostí či o rozhovory s přímými účastníky). V tomto smyslu je tato revidovaná, či spíše aktualizovaná kniha velkým přínosem pro kohokoliv, kdo se zajímá o problematiku rozdělení československého státu nebo o tehdejší (nejen politické) dění. Velký přínos knihy spatřuji mj. v tom, že autor pojal danou otázku rozpadu komplexně a přitom dokázal podat dobře čitelnou, koncentrovanou a zajímavou analýzu.

Žánrově je práce *Rozdělení Česko-Slovenska 1989–1992* poněkud těžko definovatelná: má ambici být vědeckou studií, což dokazuje jak úroveň a hloubka analýzy i faktografie, tak i nutný poznámkový aparát, index a fundovaná bibliografie, o využití četných a přínosných rozhovorů nemluvě. Ale rovněž se jedná svým způsobem i o literaturu, určenou pro širší publikum. Svědčí o tom do určité míry i „novinka“ oproti původní verzi: ilustrace. Jejich počet není nijak zvlášť vysoký, ale zasloužily by konkrétnější komentář. Není totiž vždy úplně jasné, proč byl do textu vložen ten či onen obrázek, resp. proč se v jiných částech knihy naopak nic nenachází. Ostatně nakonec nízký počet ilustrací jakoby dával najevo právě tuto žánrovou nejistotu. Jakoby si autor nebo vydavatelství nebyli úplně jisti, co obrázky vlastně knize přinášejí či na kterého čtenáře dílo vlastně cílí? K širšímu publiku směřuje novou knihu svým způsobem také vynechání velké části původních příloh (nutí to čtenáře, kteří by měli o přílohy zájem, obrátit se na původní vydání).

Poněkud zvláště zní anglické *summary* na konci práce (v prvním vydání tu bylo i v němčině): není zcela jasné, k jakému účelu byl takový dodatek umístěn v knize, vytištěné v češtině (tedy patrně určené pro českého čtenáře, který jen stěží potřebuje takový text). Mnohem logičtější a rozhodně přínosnější by bylo celou knihu vydat v angličtině.

K poslední části práce by bylo záhodno přidat několik dalších stran o specifických česko-slovenských vztazích po rozdělení federace. Bylo by to cenné již vzhledem k tomu, že navzdory rozpadu Československa zůstaly tyto vztahy (snad logicky) nadstandardní. Na druhé straně text knihy značně obohacuje přidání série „převodních“ témat (např. problém uznání dvojího občanství), byť se jedná oproti základnímu tématu pouze o marginální záležitost.

Konečně se vraťme k pojmosloví: před dvanácti lety vyšlo první vydání knihy Jana Rychlíka věnované „Rozpadu Československa“, o deset let později byl revidovaný titul nazván přesněji „Rozdělení Československa“. Je patrné, že k zásadním posunům v autorově podání nedošlo. Nejspíš bychom proto v „posunutí“ názvu neměli hledat nic víc, než snahu odlišit obě knihy. Symbolicky je ale vcelku příznačné, jakoby za dvacet let již nebylo vidět „pouze“ nezdar vyjednávání o udržení společného státu (a jakousi chybu tehdejší elity, popřípadě i nějak jinak sociálně podložené motivy), ale odstup konečně dovolil pojmenovat „pravdivěji“ skutečnost, že se Československo nerozpadlo, ale („ku prospěchu“ obou vyjednávajících stran?) bylo (záměrně) rozděleno.

M. Perottino